

Oponentský posudek na dizertační práci Mgr. et Mgr. Radky Kryslové na téma *Řízení před Mezinárodním trestním soudem*

Mgr. et Mgr. Radka Kryslová předložila zajímavou a originální dizertační práci nazvanou *Řízení před Mezinárodním trestním soudem*. Název sám o sobě nepůsobí příliš atraktivně, čtenář by mohl očekávat, že práce bude jen nudným přehledem procesních aspektů fungování Mezinárodního trestního soudu (dále též MTS). Ve skutečnosti je téma zpracováno poutavě a místy i „napínavě“ – autorka čtenáře vtáhne do výkladu a vyvolá v něm zájem o to, jak MTS či autorka sama zodpoví určitou otázku. Ne všechna očekávání, jež autorka vzbudí v úvodu práce, jsou naplněna. Výhrady lze mít také k omezenému počtu sekundárních zdrojů, z nich práce vychází, a obdobně omezenému poznámkovému aparátu.

1. Aktuálnost (novost) a náročnost tématu:

Téma dizertační práce je dobře zvoleno. Ačkoli k Mezinárodnímu trestnímu soudu již existuje bohatá literatura, autorka se na činnost tohoto orgánu dívá z jiného úhlu pohledu, než činí někteří další autoři (v českém prostředí např. P. Šturma v knize *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*). Z tohoto hlediska je práce originální a inovativní. Důsledkem zvolené perspektivy bylo to, že zpracování tématu kladlo na autorku spíše větší nároky. Kromě toho, že se musela – či alespoň měla – seznámit se značným množstvím rozhodnutí Mezinárodního trestního soudu a s názory dalších odborníků na mezinárodní trestní právo (zde platí ono „měla“ – viz sekce 2 posudku), zaměření práce též vyžadovalo obecný přehled týkající se fungování trestní spravedlnosti na národní úrovni. S některými z těchto výzev se autorka vyrovnala bez potíží, jinde její přístup vykazuje určité nedostatky, o nichž bude pojednáno dále.

2. Formální stránka práce a využití zdrojů:

Již dlouho se mi do rukou nedostala dizertační, respektive obecněji kvalifikační práce, která by byla na tak vysoké jazykové úrovni. Pár chyb a překlepů se v textu objevuje, dochází k tomu ale jen sporadicky a v míře, která vzhledem k rozsahu práce nepřekvapí. Celkově je text psán čtivým jazykem a bez jakýchkoli zásadních gramatických či syntaktických chyb, což je v dnešní době spíše výjimečné. Text je přehledně členěn do kapitol a podkapitol – v tomto ohledu není zcela jasné, proč některé podkapitoly začínají na nové stránce (viz např. kapitola 6) a jiné nikoli (viz např. kapitola 13). Významnou část práce – cca jednu čtvrtinu – tvoří přílohy. Ty jsou sice obvykle užitečné, některé ale využívají tak malý fond písma (typicky přílohy 2 a 3), že bez lupy či mikroskopu je prakticky nelze číst. Pokud by autorka plánovala vydat dizertaci knižně, měla by tento fakt vzít v úvahu.

V seznamu použité literatury a pramenů výrazně dominují prameny primární, zejména různá rozhodnutí MTS. Poměrně skoupý je naopak seznam knižních a časopiseckých zdrojů, ze kterých autorka vychází. Navíc jen malá část těchto zdrojů se týká přímo MTS (konkrétně jde o sedm knih a deset článků). Kvantita jistě není všechno, nicméně u tak oblíbeného a hojně zpracovávaného tématu, jakým je Mezinárodní trestní soud, absence většího počtu pramenů zarazí. Stejně překvapivé je, že autorka mnohdy vychází ze starších vydání titulů (např. W. Schabas, *An Introduction to the International Criminal Court*), jež těžko mohou reflektovat nový vývoj řízení před Mezinárodním trestním soudem, na nějž se dizertační práce zaměřuje. Ve výčtu sekundární literatury obecně absentují zdroje z posledních několika let (jen pět zdrojů vyšlo po roce 2010), kdy odborná veřejnost začala reflektovat reálný průběh řízení před MTS. Autorka sice místy uvádí, že „autoři“ o tomto řízení tvrdí to či ono, nespécifikuje ale, o jaké autory se jedná (např. strana 188).

To mě přivádí k další výhradě, která se týká omezenosti poznámkového aparátu. V práci o rozsahu 180 stran vlastního textu se objevuje pouze 230 poznámek pod čarou, velká část navíc figuruje v úvodních teoretických či metodologických kapitolách. Opět platí, že kvantita sama o sobě není vše, absence většího počtu poznámek ale způsobuje dva konkrétní problémy. Prvním je těžká, nebo přinejmenším ztížená možnost ověřit to, o čem autorka v práci píše. Např. rozhodnutí MTS – mnohdy značně dlouhá – jsou v práci parafrázována, aniž by autorka odkazovala alespoň občas na konkrétní pasáže, o něž se opírá. Chce-li čtenář její výklad určité pasáže ověřit, musí příslušné rozhodnutí projít jako celek, aby danou pasáž objevil. O odkazech na autory bez jejich specifikace již byla řeč výše. Druhým problémem je to, že se autorka sama vzdává možnosti přispět do debaty, která se k tématu na mezinárodní scéně vede. Vzdává se jí tím, že tuto debatu prostě a jednoduše ignoruje. Práce reálně využívá jen dva zdroje – knihu J. T. Tuinsty *Defence Counsel in International Criminal Law* a knihu M. J. Damašky *The Faces of State Authority: A Comparative Approach to the Legal Process* (z nichž druhý titul ani není uveden v seznamu použité literatury). S těmito zdroji navíc nijak nepolemizuje, přejímá z nich jen určité koncepty. V tomto ohledu autorka vede – sice zajímavý, leč přece jen pouhý – monolog, který je odtržený od obecnější odborné debaty k tématu. Důvody, jež jí k tomu vedly, by měla objasnit během ústní obhajoby práce.

3. Obsahová stránka práce:

Dizertační práce sestává z úvodu, čtrnácti věcných kapitol a závěru, k nimž jsou připojeny standardní náležitosti typu abstraktu, seznamu použitých pramenů a literatury a seznamu klíčových slov. Práce má logickou strukturu – je jen škoda, že formální členění

neodráží rozdělení na obecnou, teoretickou a empiricko-analytickou část, která je oznámena v úvodu práce (str. 20). Pro účely knižní publikace by bylo vhodné práci strukturovat do těchto tří větších částí, protože pro čtenáře může být těžké určit, kterou kapitolou jednotlivé části začínají a končí.

Úvod je z mého pohledu nejlepší částí dizertační práce. Autorka v něm stručně představuje téma, vysvětluje, proč se rozhodla zaměřit se právě na něj, a seznamuje čtenáře s tím, jak bude v práci postupovat a jaké otázky si hodlá klást. Upozorňuje také na určité limity svého přístupu, dané např. procesem tzv. sekundární socializace (viz str. 15). Úvod jasně prokazuje, že autorka o obsahu a způsobu zpracování své dizertační práce důkladně přemýšlela a že neváhala svůj pohled podrobit revizi tam, kde postupem doby shledala, že je to na místě. To svědčí o její vědecké i lidské vyzrálosti. Obecný cíl práce je uveden na str. 20 a zní takto: „*Cílem /.../ je analyzovat hlavní líčení před MTS, na případu Thomase Lubangy odhalit slabiny této fáze řízení před MTS, odpovědět na otázku, zdali mohou mít tyto slabiny souvislost s jednotlivými prvky trestního procesu, přejatými z kontinentálního (inkvizičního) trestního procesu, či angloamerického (adversárního) trestního procesu a představit úvahy de lege ferenda, jak tyto slabiny částečně nebo zcela eliminovat.*“

Z úvodu je zřejmé, že původně široce zadané téma dizertační práce doznalo během let poměrně značného zúžení (na hlavní líčení před MTS, které je zkoumáno na případu Thomase Lubangy). Autorka ono zúžení velmi dobře vysvětluje a ospravedlňuje, je nicméně otázkou, zda při takto závažném zásahu do pojetí tématu nebyla na místě změna názvu práce, který již zcela neodpovídá obsahu textu. Velmi pozitivně hodnotím, že úvod práce obsahuje několik výzkumných otázek, jež se autorka snaží v práci zodpovědět. Určité pochyby již lze mít o tom, zda je vhodné výzkumné otázky kombinovat s výzkumnými hypotézami (jde vlastně o odpovědi na dané otázky): standardně se využívá jen jednoho z obou nástrojů, byť jejich kombinace zásadněji neruší.

První, obecná část práce zahrnující podle všeho kapitoly 1-4 (u kapitoly 4 si nejsem začleněním zcela jistá) uvádí základní pojmy, rozebírá jednotlivá stádia řízení před MTS, představuje subjekty a strany řízení před MTS a poskytuje přehled o průběhu hlavního líčení před MTS, na nějž se potom zaměřuje i zbytek práce. Jde v zásadě o soubor faktografických údajů, které vycházejí z Římského statutu MTS a dalších instrumentů, o něž se soud ve své činnosti opírá (Pravidla procesního a důkazního řízení MTS aj.). Přesto souhlasím s autorkou v tom, že zařazení tohoto přehledu je hlavně pro čtenáře, kteří se řízením před MTS podrobně nezabývají, užitečné. První kapitola má poněkud matoucí název, jediné základní pojmy, jež

v ní jsou uvedeny, se týkají označení osoby, proti níž je vedeno řízení před MTS. Ujasnění terminologie v této specifické oblasti je jistě užitečné, sotva lze ale základní pojmy využívané v práci (či v činnosti MTS) redukovat pouze právě na tuto oblast.

Za velmi zajímavý prvek první části považuji analýzu právní příslušnosti soudců a advokátů MTS, která – jak autorka sama uvádí (např. str. 23) – je výsledkem původního výzkumu autorky. Je nicméně škoda, že autorka z této analýzy nevytěžila nakonec pro práci tolik, jak by se dalo podle informace v úvodu očekávat. Přínosná je též část věnovaná možnému zřízení úřadu obhájce, jemuž se autorka věnovala již ve své předchozí publikační činnosti (working paper č. 2/2014 České společnosti pro mezinárodní právo na téma *Vznik úřadu obhájce jakožto pátého orgánu Mezinárodního trestního soudu?*). Autorka jen toto téma mohla lépe propojit s obecnou výzkumnou otázkou, jíž je vliv obou hlavních světových právních kultur na řízení před MTS. V průběhu ústní obhajoby – nebo při revizi práce pro účely její publikace – by se tak autorka mohla hlouběji zamyslet nad tím, nakolik zřízení samostatného úřadu obhájce odpovídá tradici kontinentální právní kultury, která má podle závěrů práce na chod MTS rozhodující vliv. Na str. 68 jsou nejspíše nesprávně uvedeny částky rozpočtu úřadu žalobce a kanceláře soudu, neboť mám pochyby o tom, že za 33.220 Eur, resp. 66.293 Eur by tyto orgány dokázaly vyžít celý rok.

Druhá, teoretická část, do níž zřejmě spadají kapitoly 5-7, představuje dva hlavní typy trestního řízení známé z kontinentálního, resp. angloamerického prostředí – řízení inkviziční a adversární. V kapitole 7 autorka nabízí ještě jiné rozlišení, a to na politiku prosazující model trestního řízení a konflikty řešící model trestního řízení. Přidaná hodnota zavedení tohoto rozlišení, jež z větší části kopíruje dělení na inkviziční a adversární řízení, není zcela jasná, autorka by se k tomuto aspektu opět mohla vyjádřit během ústní obhajoby. Jednou z hlavních kapitol práce by měla být kapitola 6, která se snaží identifikovat charakteristické prvky řízení před MTS, jež jsou na jednu stranu převzaty z inkvizičního a na druhou z adversárního řízení. Kapitola je ale poměrně stručná a dává jen základní nástin toho, čím se MTS inspiruje. Zde by bylo na místě větší využití přípravných prací Římského statutu a přípravných prací popř. Pravidel procesního a důkazního řízení MTS.

Třetí, empiricko-analytická část práce se zabývá rozborem hlavního líčení s prvním odsouzeným MTS, Thomasem Lubangou z Demokratické republiky Kongo (kapitoly 8-14, ovšem kapitola 14 má obecnější povahu a již spíše tvoří součást závěru). Autorka nejprve shrnuje hlavní fakta týkající se řízení, a poté se zabývá několika problémy, jež v řízení před MTS vyvstaly. Tato část nemá zcela promyšlenou strukturu, kompletní výčet problémů se

objevuje až relativně pozdě (str. 164), některé body se v textu opakují několikrát (např. kapitola 13 dílem shrnuje obsah předchozích čtyř kapitol a dílem dodává nové poznatky). Závěry části také nejsou zcela přesvědčivé a občas budí pocit, že autorka vykládá praxi MTS účelově tak, aby potvrdila její hypotézy. Tak je tomu např. v kapitole 11, kde autorka dlouze rozebírá jedno rozhodnutí MTS, které podle jejího názoru svědčí o dominanci vlivu inkvizičního procesu, a v závěru kapitoly mezi řádky podotkne, že existuje i rozhodnutí opačné, které ale neanalyzuje a nevyvozuje z něho žádné závěry. Konečně, je otázka, nakolik bylo vhodné se v práci zaměřit výlučně na případ Thomase Lubangy. Autorka v úvodu (str. 18) uvádí důvody, jež jí k této volbě vedly a které působí promyšleně. Současně jedním ze závěrů práce je zjištění, že praxe MTS je v některých ohledech značně různorodá – z této perspektivy by zohlednění další praxe mimo případ Lubanga mohlo být užitečné v tom, že by ukázalo, které postoje MTS jsou konstantní a které naopak podléhají reinterpretacím.

Kapitola 14 obsahuje určité úvahy *de lege ferenda*, jež by se lépe hodily do závěru, kde je ostatně podstatná část z nich zopakována. Bylo by tak vhodné kapitolu 14 do závěru rovnou inkorporovat. Závěr – zvláště v kontrastu s velmi promyšleným a propracovaným úvodem – může vzbudit určité rozpaky. Autorka zde v podstatě jen shrnuje závěry dílčích sekcí. Vzhledem k tomu, že některé z těchto závěrů se již předtím v textu objevily několikrát, vyvolává četba závěru pocit neustále se opakujícího *déjà-vu*. Zcela přesvědčivě nepůsobí ani odpovědi, jež autorka dává na otázky uvedené v úvodu. Ačkoli lze souhlasit s názorem, že v procesu u MTS dominují prvky inkvizičního procesu, není jasné, proč tomu tak je a zejména jaké to má důsledky.

Tezi, že preference inkvizičního řízení odráží z velké části to, že mezi soudci dominují lidé ze zemí s kontinentální právní tradicí, autorka sama vyvrací, resp. problematizuje tím, že ukazuje na případy, kdy senáty s dominancí kontinentálních právníků daly přednost výkladu založenému na anglosaské tradici. Otázku, zda dominance jedné právní kultury má vliv na slabiny řízení, pak autorka nechává úplně stranou, resp. ji obchází konstatováním, že problémy v řízení před MTS odrážejí zejména to, že předpisy MTS se k některým otázkám nevyjadřují dostatečně jasně. Na základě těchto faktorů je třeba konstatovat, že cíl dizertační práce stanovený v jejím úvodu a uvedený na str. 3 tohoto posudku byl naplněn jen zčásti.

4. Závěry a otázky k zodpovězení při obhajobě:

Dizertační práce Mgr. et Mgr. Radky Kryslové je přes výhrady uvedené v tomto posudku prací nadstandardní kvality. Jedná se o jednu z nejlepších dizertačních prací, které se mi v posledních letech dostaly na Právnické fakultě UK do rukou. Práce plně prokazuje jak

autorčinu orientaci v oblasti mezinárodního/vnitrostátního (trestního) práva, tak její schopnost samostatné vědecké práce. Práci proto plně **doporučuji** k ústní obhajobě a, v případě jejího úspěšného průběhu, doporučuji také publikaci textu po zohlednění připomínek uvedených v tomto a v dalších posudcích.

Během ústní obhajoby by se autorka kromě otázek položených již v posudku mohla zaměřit na následující dotazy:

- 1) Jaké výhody a nevýhody mají podle autorky trestní řízení inkvizičního a adversárního typu? Které z nich lépe odráží cíle, jež sleduje, nebo by mohlo/mělo sledovat mezinárodní trestní právo?
- 2) Jaká další řízení před MTS došla do stádia hlavního líčení? Jak si autorka vysvětluje to, že daných řízení je relativně málo (tj. řízení jsou pomalá a mnohé případy končí dříve, než dojde ke hlavnímu líčení)? Souvisí to, a popřípadě jak, s typem právní kultury, která dominantně ovlivňuje průběh řízení před MTS?

V Praze dne 28. prosince 2015

Doc. JUDr. PhDr. Veronika Bílková, Ph.D., E.MA